

Brabantse platteland centraal in indrukwekkende collectie

Als Bernard tekende, stond de molen stil

Bernard van Dam, markante bakker en molenaar uit Eerde, heeft misschien wel de grootste collectie tekeningen en teksten over het plattelandsleven gemaakt die Brabant kent. Vanaf morgen wordt zijn oeuvre voor iedereen gratis toegankelijk. Dankzij zijn kleinkinderen, cultuurhistoricus Gerard Rooijackers en Jumbo-topman Frits van Eerd.

KIRSTEN RIETBERGEN

FOTOSTICHTING BERNARD VAN DAM

Een heertje in Eerde. Gekleed in wit pak met witte hoed fietst hij door de nog onverharde straten, fluitend, observerend. Hij is welbespraakt in meerdere talen, vriend van pastoor, burgemeester, bakker en boer. Commandeert een molenaarsjongen om zijn schoenen te strikken. Schaakt de rijke dochter van de smid. Nee, Bernard van Dam (1881 - 1958) was bepaald geen doorsnee Eerdenaar.

Bernard van Dam was zijn tijd vooruit. „Een dandy avant la lettre. „Een buitengewoon eigenzinnige man, hij was geïnteresseerd in mode, antiek, het plattelands- en het stadsleven. Hij was een kosmopoliet, een man van de wereld.” Cultuurhistoricus Gerard Rooijackers struikelt van enthousiasme bijna over zijn woorden bij het omschrijven van de man, deze veelzijdige bakker, molenaar, schrijver, tekenaar en journalist. „Hij was en

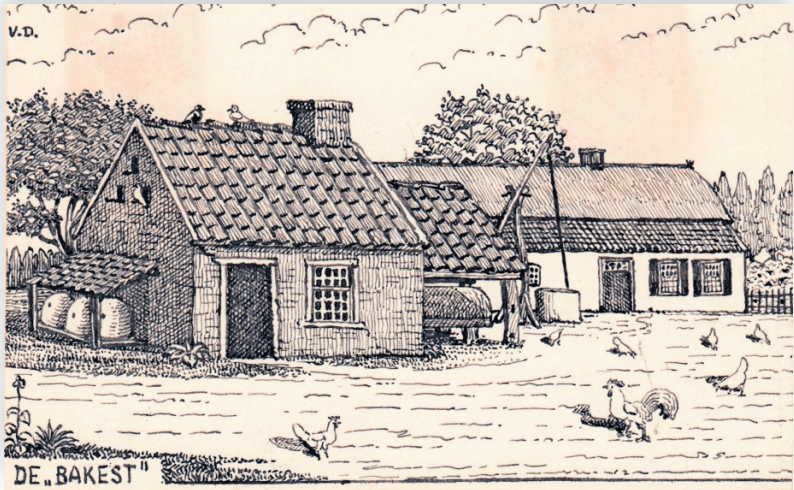
Dat is niet alleen humor, maar ook waanzinnig interessante informatie

is mijn held.”

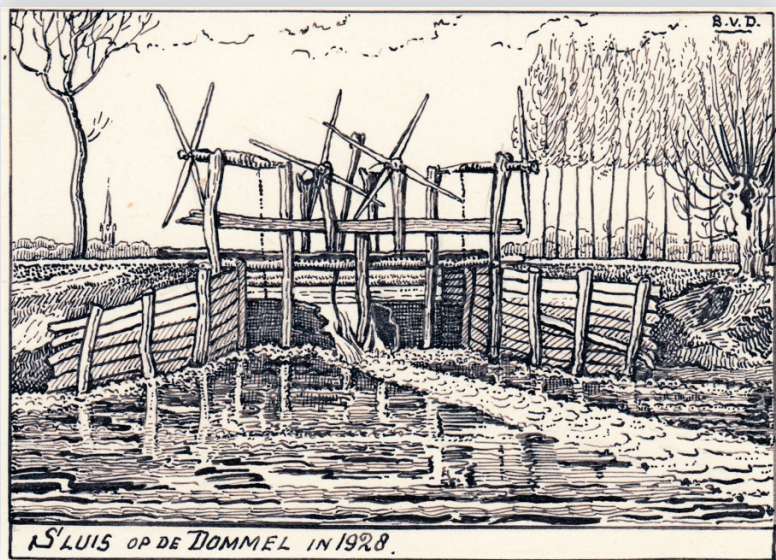
Al op 16-jarige leeftijd werd Rooijackers geraakt door Van Dams vertelsels over het Brabantse platteland. Het boek *Oud-Brabants dorpsleven*, dat in tien edities is gedrukt, vormde Gerard Rooijackers mede tot de cultuurhistoricus die hij geworden is. „Ik heb dat boek verslonden. Het gaf mij een geweldig overzicht van de traditionele plattelandssamenleving. Hij liet een ander geluid horen dan veel heemkundigen; hij is niet moraliserend, hij verheerlijkt niet, hij observeert slechts. Bernard van Dam gaf de zaken weer zoals ze waren. Zijn werk is voor de volkskunde van grote waarde, de beschrijving van de land- en tuinbouw, van het dorpsleven in Brabant.”

Zo telde Van Dam in 1930 het aantal poffers in de Eerdse kerk: tachtig stuks. In 1956 telde hij nog een keer en kwam toen niet verder dan acht poffers. De rest waren hoedjes van C&A. „Dat ik dat tijdens de hoogmis telde, een klein zondeke is mij wel geoorloofd”, schrijft hij erbij. Dat is niet alleen humor, maar voor mij ook waanzinnig interessante informatie. Want wie heeft dat nou gedaan, poffers tellen? Het geeft aan hoe zijn leefwereld veranderde”, zegt Rooijackers.

Vanaf zondag 21 april, zijn geboortedag, is het totale werk van Bernard van Dam openbaar en gratis toegankelijk. In de Eerdse kerk

DE „BAKEST“

S' LUIS OP DE DOMMEL IN 1928.

wordt om 15.00 uur het eerste van acht boekdelen gepresenteerd. Later in het jaar volgen er meer. Via de website www.bernardvandam.com is het werk te lezen en te downloaden. Het gaat in totaal om meer dan duizend pagina's aan documentatie van de hand van één persoon. De tekeningen, gedichten, verslagen en foto's zijn voor niet-commercieel gebruik gratis beschikbaar.

Het is een archief dat is ontstaan na ruim vijftien jaar verzamelen door Gerard Rooijackers, later aangevuld door vijf kleinkinderen van Bernard van Dam die voor dit doel samen de Stichting Bernard van Dam hebben opgericht. Het omvangrijke digitale project wordt mede gefinancierd door de gemeente Meierijstad en ook Jumbo-

topman Frits van Eerd en zijn familie uit Veghel steunen het doel op persoonlijke titel. „Bernards broer is namelijk getrouwd met Anna van Eerd, waaruit ook een ondernemend molenaarsgeslacht is voortgekomen, de familie Van Eerd”, verklaart kleindochter Regien van der Heijden- Van Dam.

Keurslijf

Het werk van Van Dam werd door veel katholieke Brabanders gelezen. Hij publiceerde onder meer in het bisdomblad *Sint-Jansklokken*, het vakblad *RK Boeren en Tuindersstand*, voor de bijen- en sierkippenbond en Brabants Heem, maar ook voor particulieren op verzoek.

„Hij overziet twee generaties, in de tijd dat Brabant emancipeert, dat de boerenstand zich ontwikkelt, dat het rijkse roomse leven tot bloei komt, en dat machines werk overnemen van mensen. Zo ziet hij tot zijn leedwezen dat het edele ros - hij hield enorm van paarden- plaats maakt voor auto's, en trekkers in de landbouw.”

De bakkerstelg maakt pas furore als journalist na zijn veertigste. Hij was jarenlang een bakker in een keurslijf. Liever was hij aan het tekenen en schrijven. De opleiding die zijn ouders hem gaven, tussen de Franse broeders van het internaat Saint Louis in Oudenbosch, had misschien tot doel hem in het gareel te houden, maar het voedde

Een man die ver buiten de kaders van zijn dorp durfde te denken

juist zijn talent voor taal en tekenen. Terug in Eerde moest de bakkerszoon gewoon meewerken in de bakkerij en in de molen. Er moest letterlijk brood op de plank. „Het kwam voor dat er een boer langs kwam met graan dat gemalen moest worden, maar dan draaide de molen niet. Dan zat opa Bernard op zolder te tekenen. ‘Er wordt vandaag niet gemalen, kom morgen maar terug’, riep ie dan”, weet kleinzoon Nard Jansen.

Autoriteitsvrees

Regina, de enige dochter van de rijke smid, was zijn grote liefde. Dank zij haar kon hij uiteindelijk weggelopen uit de bakkerij. Hij schaaakte zijn verloofde in 1913 via een ladder onder het slaapkamer-raam. De smid zag een huwelijk tussen Regina en ‘flierefluiter’ Bernard niet zitten. Dus nam Bernard haar mee naar Londen, een zorgvuldig geplande reis, waar ze trouwden.

In die weken beschrijft hij in brieven het Londen van toen, met koetsen en paardentrans. Saillant detail is dat op 1 november de oudste zoon werd geboren terwijl het stel op 1 mei trouwde. In Eerde

was dit een publiek geheim. „Toen ik dit hoorde, werd hij helemaal mijn held”, zegt Rooijackers. „Van Dam werd altijd gezien als een lokale erudiet. Maar in een keer was hij niet alleen een goede journalist en tekenaar, maar bleek hij ook een onconventionele man die ver buiten de kaders van zijn dorp durfde te denken en handelen. Hij was niet bang, had geen enkele autoriteitsvrees. Hij had zijn plan goed voorbereid, in een tijd zonder het gemak van internet. Toen ik dit verhaal hoorde vond ik dat er ook een biografisch deel over Van Dam aan het archief moest worden toegevoegd. Dat wordt deel 7.”

Volgens Rooijackers is er geen documentatie over het Brabants platteland die zo compleet is. „De kleinkinderen hebben gelukkig alles bewaard. Bernard van Dam maakte zijn werk toegankelijk voor boer en burger. Dat willen wij ook, vandaar dat het gratis toegankelijk is.” Wie van het archief gebruik kan maken? „Scholen, instellingen, de gemeente, heemkundigen, verenigingen en particulieren. Hier is zo veel mee te doen.”

